

CYFARFOD	Pwyllgor Iaith
DYDDIAD	13 Hydref 2025
TEITL	Adroddiad Adran Amgylchedd ar weithrediad y Polisi Iaith a chyfraniad tuag at wireddu Strategaeth Iaith Gymraeg 2023 - 2033
AWDUR	Dafydd Wyn Williams, Pennaeth Adran Amgylchedd

1. CEFNDIR

- 1.1. Bwriad yr adroddiad hwn ydi cyflwyno gwybodaeth i'r Pwyllgor Iaith am gyfraniad yr Adran Amgylchedd i Strategaeth Iaith Gymraeg y Cyngor.
- 1.2. Mae'r Adran yn cynnwys amrediad o wasanaethau ar draws meysydd Gwastraff ac Ailgylchu, Trafnidiaeth, Cynllunio a Gwarchod y Cyhoedd.
- 1.3. Mae natur y gwasanaethau yma yn golygu fod staff yn dod i gyswllt rheolaidd gydag aelodau'r cyhoedd, cynghorwyr, staff eraill y Cyngor, awdurdodau a phartneriaid allanol eraill.
- 1.4. Fel Adran, rydym yn sicrhau fod gwasanaethau yn cael eu darparu yn newis iaith y cwsmer, ac mae ymdrech gan swyddogion yr Adran i hyrwyddo defnydd yr iaith Gymraeg mewn amryw weithgareddau ac yn rhinwedd eu gwaith.

2. YMATEB I GWESTIYNAU'R PWYLLGOR

1. Pa bolisiâu a chynlluniau sydd mewn lle o fewn eich adran er mwyn cyfrannu at amcanion y strategaeth iaith? Nodwch y maes blaenoriaeth (blynyddoedd cynnar, dysgu, gwaith a gwasanaeth, y gymuned neu ymchwil a thechnoleg)

Polisiâu a chynlluniau strategol perthnasol / Prosiectau yng nghynllun y Cyngor

Cynllun Datblygu Lleol

Mae'r Adran Amgylchedd yn arwain ar brosiect Cynllun y Cyngor o baratoi Cynllun Datblygu Lleol (CDLI) newydd, sy'n flaenoriaeth dan thema Gwynedd Werdd yng Nghynllun y Cyngor 2023 – 2028. Mae Tîm Polisi Cynllunio o fewn yr Adran yn arwain ar y gwaith o baratoi'r CDLI newydd, lle bydd ystyriaeth o'r Gymraeg yn ganolog o'r gwaith. Mae'r gwaith o baratoi'r CDLI yn parhau.

Yn y cyfamser, mae gwaith y Tîm Polisi Cynllunio yn parhau i fonitro, adolygu a diwygio'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (2011-26) gan gynnwys paratoi Canllawiau Cynllunio Atodol. Mae ystyriaeth o'r iaith Gymraeg wedi bod yn ganolog i'r broses o baratoi'r Cynllun sy'n ymgorffori Polisi Cynllunio PS1 sy'n ymwneud yn benodol â'r iaith Gymraeg a diwylliant Cymreig.

Mae Canllaw Cynllunio Atodol (Cynnal a chreu cymunedau nodedig a chynaliadwy), yn cynnwys arweiniad manwl ar sut i roi ystyriaeth i'r iaith Gymraeg wrth ddelio gyda cheisiadau am ddatblygiadau newydd.

Cyfarwyddyd Erthygl 4

Mae'r prosiect 'Rheolaeth ail gartrefi a llety gwyliau tymor byr' dan thema Gwynedd Glyd yng Nghynllun y Cyngor yn cynnwys y gwaith o osod a gweithredu Cyfarwyddyd Erthygl 4. Nod y gwaith yma ydi ceisio gwyrddio'r anghydraddoldeb cymdeithasol sy'n bodoli yn rhai o gymunedau Gwynedd, a cheisio sicrhau bod darpariaeth o dai ar gael i gyfarch anghenion lleol.

Mae papur cyfiawnhau'r Erthygl 4 yn nodi: *'Mewn perthynas â'r iaith Gymraeg, mae creu cymunedau cynaliadwy lle mae'r iaith Gymraeg wedi cael ei throchi'n llwyr o fewn cymunedau a darparu ac ail-greu'r cyd-destun cymdeithasol angenrheidiol i ddefnyddio'r iaith Gymraeg fel rhan o ddefnydd arferol cymdeithas yn hanfodol er mwyn gwarchod ac annog twf yr iaith Gymraeg. Gydag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, mae'r gallu i gael gwell rheolaeth dros y stoc dai a thrwy hynny cheisio sicrhau fod yna ddarpariaeth ddigonol a fforddiadwy o dai i bobl leol yn fodd o gynorthwyo'r nod hyn.'*

Mae'r Cyfarwyddyd yn weithredol ers 1 Medi 2024, ac mae'r Gwasanaeth Cynllunio yn derbyn ceisiadau ar gyfer newid defnydd o brif gartrefi i ail gartrefi neu lety gwyliau tymor byr; newid defnydd ail gartrefi i lety gwyliau tymor byr a defnyddiau cymysg penodol a newid defnydd llety gwyliau tymor byr i ail gartrefi a defnyddiau cymysg penodol ble yn flaenorol nid oedd angen hawl cynllunio ar gyfer hyn.

Ers dod yn weithredol, derbyniwyd 16 cais cynllunio ar gyfer newid defnydd sy'n deillio yn uniongyrchol o'r Cyfarwyddyd Erthygl 4. O'r 16 cais yma, mae 10 cais wedi eu gwrthod, 4 cais wedi eu tynnu yn ôl ac mae 2 gais eto i'w penderfynu.

Ar 24 Medi 2025 fe dderbyniodd Cyngor Gwynedd ddyfarniad yr Uchel Lys yn gysylltiedig â'r Cyfarwyddyd Erthygl 4. Mae'r dyfarniad yn dod i gasgliad fod yr hawliad yn erbyn penderfyniad y Cabinet i gadarnhau'r Cyfarwyddyd Erthygl 4 yn llwyddo.

Mae Cyngor Gwynedd yn bwriadu apelio'r dyfarniad ac mae gwaith eisoes ar droed ar gyfer cychwyn y broses honno. Yn y cyfamser, a hyd nes bydd Gorchymyn Llys ffurfiol yn cael ei dderbyn, mae'r Cyfarwyddyd Erthygl 4 yn parhau mewn grym.

Prosiectau a chynlluniau eraill

Cynllunio, Polisi Cynllunio a Rheolaeth Adeiladu

Wrth ymdrin ag unrhyw gais cynllunio, mae penderfyniadau yn cael eu gwneud yn unol â'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd, sy'n cynnwys polisi penodol o ran yr iaith Gymraeg a Chanllaw Cynllunio Atodol sy'n rhoi arweiniad manwl ar sut i weithredu'r polisi.

Trwy weithredu yn y modd yma, mae'r Gwasanaeth Cynllunio yn parhau i gyfrannu tuag at hyrwyddo'r iaith yn yr ardal gan sicrhau fod ceisiadau'n rhoi ystyriaeth i'r Gymraeg.

Yn ystod cyfnod Ebrill 2024 i Fawrth 2025, derbyniwyd 3 Asesiad leithyddol a 22 Datganiad leithyddol gyda cheisiadau a benderfynwyd a oedd yn cyfarch y trothwyon o fewn Polisi Cynllunio PS 1. Yn ogystal, yn unol ag Atodiad 5 o'r Canllaw Cynllunio Atodol, rhoddwyd ystyriaeth i'r Gymraeg ar gyfer ceisiadau sy'n is na throthwy'r rhai y mae angen Datganiad neu Asesiad ffurfiol arnynt.

Cafodd 4 cais cynllunio eu gwrthod yn rhannol oherwydd materion ieithyddol, a chafodd 24 cais ganiatâd gydag amod cynllunio ar gyfer mesurau lliniaru ieithyddol. Roedd y rhain yn cynnwys y dylai unrhyw enw newydd ddeillio o gysylltiadau hanesyddol, daearyddol neu leol i'r ardal lle'n bosib.

Mae hyn yn plethu gyda phrosiect Gwarchod Enwau Lleoedd y mae sawl Gwasanaeth o'r Adran Amgylchedd yn cyfrannu ato, gan gynnwys y Gwasanaeth Cynllunio a Rheolaeth Adeiladu.

Mae gan y Gwasanaeth Rheolaeth Adeiladu gyfrifoldeb am reoli enwi strydoedd ac enwi a rhifo eiddo, gyda dyletswydd statudol i sicrhau fod unrhyw enw newydd neu ddiwygiad i enwau strydoedd ac eiddo yn cael eu dyrannu'n rhesymegol ac mewn modd cyson.

Er nad oes pwerau gorfodi i wrthod cais oni bai fod yna ddyblygu neu nad ydi'r enw yn briodol, mae'r Gwasanaeth Rheolaeth Adeiladu yn cymryd ymagwedd ragweithiol i amlygu arwyddocâd hanesyddol a diwylliannol enwau Cymraeg.

Mae'r ystadegau blynyddol diweddaraf yn dangos y bu 113 o geisiadau i newid neu gofrestru enwau eiddo, gyda 88% o'r enwau a gofrestrwyd drwy'r Post Brenhinol yn enwau Cymraeg. Nodir lle gwnaeth ymgeiswyr gais i newid o enw Cymraeg i Saesneg, bod cysylltiadau gyda enw(au) busnes. Mae'n galonogol iawn, fod 18 o berchnogion eiddo wedi newid o enwau Saesneg yn ôl i enwau Cymraeg gyda llawer yn gwerthfawrogi'r enw hanesyddol gwreiddiol (eraill yn newid o un enw Cymraeg i un arall neu'n gosod enw ar eiddo am y tro cyntaf a hynny yn y Gymraeg).

Mae'r Gwasanaeth Cynllunio hefyd wedi bod yn cydweithio gydag Uned Iaith y Cyngor ar waith Y Gymraeg mewn Busnes. Mae nodyn sy'n codi ymwybyddiaeth ac sydd hefyd yn cynnig cyngor yn mynd allan ar ymatebion cyngor ymlaen llaw ac mae nodyn gwybodaeth hefyd ar gael i swyddogion ddefnyddio ar ddyfarniadau cynllunio. Gosodwyd amod cynllunio ar gyfer unrhyw ddatblygiadau tai newydd i sicrhau enw Cymraeg i'r tŷ a neu'r stad.

Yn ystod 2024/25, gosodwyd amod ar 54 o caniatadau cynllunio sydd yn sicrhau enw Cymraeg ar fusnesau newydd a dros 110 o dai newydd.

Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Llŷn

Mae Cynllun Rheoli Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Llŷn yn ddogfen statudol y mae'n ofynnol i'r Cyngor ei baratoi a'i adolygu o dan Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy 2000. Mae'r Cynllun presennol yn adnabod y Gymraeg a'r diwylliant lleol fel un o rinweddau arbennig yr ardal ac yn cynnwys polisiâu a gweithredoedd i gefnogi a hyrwyddo'r iaith. Mae gwaith yn digwydd ar hyn o bryd i adolygu'r Cynllun.

Mae swyddogion Uned Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol yn cynnal digwyddiadau drwy'r Gymraeg a/neu dwyieithog fel hyfforddiant sgiliau gwledig, teithiau cerdded (yn cynnwys rhai penodol ar gyfer siaradwyr Cymraeg newydd) a sgysiau ac yn mynychu digwyddiadau fel Sioe Nefyn i godi ymwybyddiaeth am y dynodiad a'r gwaith. Hefyd mae'r Uned yn cyhoeddi newyddlen ddwyieithog yn flynyddol - Llygad Llŷn, gyda chopïau caled yn cael eu dosbarthu yn yr ardal a fersiwn electronig ar gael ar [wefan AHNE <https://www.ahne-llyn-aonb.org/Content/Upload/Llygad-Llyn-19-C.pdf>](https://www.ahne-llyn-aonb.org/Content/Upload/Llygad-Llyn-19-C.pdf) hefyd.

Tirwedd a Natur

Mae llawer o waith swyddogion y maes Tirwedd a Natur yn golygu gweithio'n agos gyda'r cyhoedd, ac mae hwyluso mynediad at ein hamgylchedd naturiol yn rhan annatod o'u gwaith.

Mae swyddogion bioamrywiaeth yn cynnal gwaith rheolaidd i annog diddordeb a hyrwyddo natur. Mae swyddogion wedi datblygu "Geiriadur Coed Cymru" sy'n adnodd defnyddiol sy'n rhestr enwau Cymraeg ar blanhigion, coed a blodau. Mae'r llyfryn yn cael ei rannu mewn amryw o ddigwyddiadau mae'r tîm yn mynychu a'u cynnal fel rhan o ymdrechion i hyrwyddo enwau Cymraeg ar fywyd gwyllt.

Fel rhan o brosiect bioamrywiaeth a gyllidwyd trwy Bartneriaeth Natur Gwynedd ym Mharc Meurig ym Methesda, mae gwaith ymgysylltu cymunedol wedi digwydd yng nghyswllt coeden hanesyddol lle cynhaliwyd gwaith diogelu. Gyda mewnbwn gan haneswyr lleol a Gwasanaeth Archifau'r Cyngor, mae llinell amser wedi'i osod ger 'Coeden Meurig' yn nodi rhai digwyddiadau o bwys hanesyddol a diwylliannol sydd wedi digwydd yn ardal Dyffryn Ogwen yn ystod y 500 mlynedd ers i'r goeden ddechrau tyfu. Mae bwrdd arddangos dwyieithog arall hefyd wedi ei osod sy'n egluro arwyddocâd y goeden a'r planhigion ac anifeiliaid sy'n byw ger y goeden, ac mae'r ymateb yn lleol wedi bod yn gadarnhaol i'r byrddau arddangos.

Ardal Cadwraeth Arbennig Pen Llŷn a'r Sarnau

Mae tîm Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) Pen Llŷn a'r Sarnau yn parhau i arwain ar becyn addysg ddwyieithog 'Tir a Môr' ar gyfer ysgolion cynradd. Ers i ni adrodd am hyn yn flaenorol, mae copïau caled o'r pecyn sy'n cynnig adnoddau safonol sydd ar gael i athrawon eu defnyddio gyda'u dosbarthiadau, eu dosbarthu i bob ysgol gynradd yng Ngwynedd, ac mae fersiwn ddigidol ar gael yn rhad ac am ddim ar wefan www.tiramor.cymru <<http://www.tiramor.cymru>>, gan ehangu mynediad i athrawon, disgyblion a theuluoedd. Mae rhagor o fanylion am y gwaith yma i'w weld yn adran 6.

Mae'r tîm ACA yn cynhyrchu cylchgrawn dwyieithog 'O Dan y Don', sy'n canolbwyntio ar faterion morol ac sy'n cael ei greu drwy waith Ardal Gadwraeth Arbennig Pen Llŷn a'r Sarnau. Mae'r cyhoeddiad rhad ac am ddim hwn yn codi ymwybyddiaeth o amgylchedd morol unigryw Gwynedd, gan hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ochr yn ochr â'r Saesneg. Bydd y pedwerydd rhifyn yn cael ei ddosbarthu i leoliadau allweddol ledled Gwynedd yn ystod yr wythnosau nesaf, gyda chopi digidol o'r cylchgrawn hefyd ar gael ar-lein, gan ganiatáu i ddarllenwyr ymgysylltu'n ddigidol yn y ddwy iaith. Mae pob rhifyn yn cynnwys erthyglau, nodweddion a straeon sy'n tynnu sylw at fywyd morol lleol, gwaith cadwraeth a chyfluoedd i bobl gymryd rhan. Mae'r rhifyn diweddaraf hefyd yn cynnwys erthygl am hen dermau Cymraeg ar gyfer lleoedd a rhywogaethau yng Ngwynedd, gan

helpu darllenwyr i gysylltu â'r iaith a'r dreftadaeth leol. Trwy iaith ddeniadol a dyluniad o safon uchel, mae *O Dan y Don* yn annog pobl i ddarllen yn Gymraeg ac yn helpu i normaleiddio'r iaith mewn cyd-destunau bob dydd.

Ynghyd â'n prif brosiectau, mae'r fîm ACA yn cynnal amrywiaeth eang o weithgareddau ymgysylltu gan gynnwys sgysiau, digwyddiadau a stondinau mewn sioeau lleol. Mae'r swyddogion yn hyrwyddo'r Gymraeg yn weithredol drwy deithiau tywys yn y Gymraeg, lle mae cyfranogwyr yn archwilio enwau lleoedd lleol ac enwau rhywogaethau, gan ddyfnhau eu dealltwriaeth o'r iaith a'r tirwedd. Maent hefyd wedi gweithio gyda siaradwyr Cymraeg newydd, gan gynnig sgwrs a thaith gerdded i'w helpu i ymarfer eu Cymraeg ac ehangu eu geirfa mewn amgylchedd anffurfiol a chefnogol.

Gwarchod y Cyhoedd

Mae 2 Gwasanaeth Gwarchod y Cyhoedd (Safonau Masnach a Thrwyddedu; lechyd yr Amgylchedd) yn darparu deunyddiau ymgyrchoedd dwyieithog, ac mae ffurflenni cais i gyd yn cael eu cynnig drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae polisiâu megis y Datganiad o Bolisi Trwyddedu 2024 yn cydnabod yr angen i fusnesau ystyried yr iaith Gymraeg a ffactorau sy'n berthnasol i ddiwylliant ardal wrth ymgeisio am drwydded alcohol, ac wrth redeg busnes.

Gwastraff ac Ailgylchu

Mae swyddogion Ailgylchu yn ymgymryd â gwaith cyson yn annog trigolion y sir i wneud y mwyaf o wasanaethau ailgylchu'r Cyngor. Mae'r holl wybodaeth a deunydd cyhoeddusrwydd a gynhyrchir yn ddwyieithog, gyda blaenoriaeth i'r Gymraeg.

Mae swyddogion yn mynychu digwyddiadau i hyrwyddo'r gwasanaethau ac yn cyfathrebu a chyflwyno yn Gymraeg, gan ymweld ac ymgysylltu gyda 19 o ysgolion y sir yn y cyfnod o Ionawr hyd Gorffennaf 2025. Mae hyn yn cynnwys cyflwyniadau i ysgolion cyfan, trafodaethau gyda Chyngor Eco ysgolion, gweithgareddau mwy ymarferol a sgysiau am fuddion ailgylchu.

Mae deunydd hyrwyddo sy'n cael ei gynhyrchu yn sicrhau defnydd o Gymraeg clir, ac mae holl negeseuon mewnol i'r gweithlu yn cael ei ddarparu'n ddwyieithog gyda blaenoriaeth i'r Gymraeg.

Diogelwch y Ffyrdd

Mae swyddogion Diogelwch y Ffyrdd yn gweithio'n agos gydag ysgolion a cholegau, ac yn ymweld nifer o leoliadau yn y sir yn addysgu a hyrwyddo diogelwch wrth gerdded a beicio. Mae'r ymweliadau yma yn cael eu cynnal wyneb yn wyneb ac yn digwydd trwy gyfrwng y Gymraeg oni bai fod dewis iaith aelod o'r cyhoedd yn galw am gyfathrebu'n Saesneg. Mae'r fîm hefyd yn hyrwyddo eu gwaith trwy wefannau a chyfryngau cymdeithasol yn ddwyieithog.

Mae'r isod yn crynhoi prif weithgareddau'r fîm yn ystod blwyddyn academaidd 2024/25:

- 74 o ysgolion wedi derbyn hyfforddiant seiclo - wedi ei ddarparu i 775 o blant.
- 3,412 wedi derbyn hyfforddiant cyffredinol mewn ysgolion cynradd – Amser Stori/Gwisga Fo!/Cwis/Sesiwn Gwn Radar ayyb.

- Hyfforddiant Kerbcraft wedi ei gyflwyno i 525 o blant.
- Hyfforddiant Pass Plus (oedolion) wedi ei gyflwyno i 49 unigolyn.
- Digwyddiadau codi ymwybyddiaeth wedi eu darparu:
 - Ymweliadau i Lyfrgelloedd Caernarfon, Pwllheli, Tywyn, Blaenau Ffestiniog (x2), Porthmadog,
 - Ymweliadau Diwrnod o Hwyl (Adran Cefnogi Teuluoedd y Cyngor) – Canolfan Hamdden Blaenau Ffestiniog (x2), Byw'n Iach Caernarfon, Plas Silyn Penygroes (x2), Deiniolen, Canolfan Maesgeirchen Bangor, Plas Ffrancon Bethesda, Byw'n Iach Glan Wnion Dolgellau
- Lansio Llyfrau Newydd Teithio Llesol Carys Ofalus, gan gynnig adnodd gwerthfawr i deuluoedd. Fel rhan o'r lansiadau, bu swyddogion yn ymweld ysgolion, cynnal amser stori a chrefft gan gynnwys Sesiynau Sgwtera.

2. Beth arall sydd angen sylw yn ystod y flwyddyn nesaf er mwyn codi statws y Gymraeg a sicrhau cyfleoedd i bobl i ddefnyddio'r Gymraeg?

Parhau ar y gwaith o baratoi Cynllun Datblygu Lleol newydd, lle bydd ystyriaeth lawn yn cael ei roi i'r Gymraeg yn y camau penodol sydd ynghlwm gyda'r gwaith ac mae hyn wedi ei amlinellu o fewn y Cytundeb Cyflawni ar gyfer y Cynllun. Dangosir sut mae ystyriaeth yn cael ei roi i'r iaith Gymraeg ar gamau penodol o'r broses yn cychwyn efo'r Ddogfen Hoff Strategaeth.

Yn ogystal, gan fod Cyfarwyddyd Erthygl 4 yn weithredol ers 1 Medi 2024, mae Uned Gorfodaeth y Gwasanaeth Cynllunio yn symud ymlaen i ddelio gyda chwynion ynglŷn â newid defnydd o brif gartrefi i ail gartrefi neu lety gwyliau tymor byr; newid defnydd ail gartrefi i lety gwyliau tymor byr a defnyddiau cymysg penodol a newid defnydd llety gwyliau tymor byr i ail gartrefi a defnyddiau cymysg penodol. Ers 1 Medi 2024, mae 15 o gwynion wedi eu derbyn gan yr Uned Gorfodaeth.

Byddwn yn parhau i amlygu'r cyfleoedd hyfforddiant a chysiau gloewi iaith a datblygu hyder yn y Gymraeg ymhlith staff yr Adran. Mae gwybodaeth am y cyfleoedd yma yn cael eu rhannu ym mwletinau'r Adran a thrwy negeseuon rheolaidd am gyrsiau neu hyfforddiant o'r newydd.

3. Ydy datblygiad technoleg wedi amharu ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg? Os yn berthnasol rhwch enghraifft. Sut ydych chi'n sicrhau nad yw datblygiad technoleg yn effeithio ar eich gallu i ddarparu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg?

Fel sydd wedi ei nodi yn flaenorol, mae unrhyw systemau allanol a ddefnyddir ar gael trwy gyfrwng Saesneg yn unig fel rheol. Gyda chymorth Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth y Cyngor, rydym yn parhau i sicrhau fod unrhyw systemau sy'n wynebu'r cyhoedd ar gael yn Gymraeg a Saesneg.

Mae gwaith yn digwydd i osod system gyfrifiadurol gwastraff newydd yn mynd rhagddo a gomisiynwyd gan gwmni allanol. Trwy gydweithio efo'r cwmni a chefnogaeth y Gwasanaeth TG y Cyngor, rydym wedi gallu sicrhau fod y data ar gael yn ddwyieithog neu yn y Gymraeg ar gael i'r staff mewnol, er nad yw wedi bod yn bosib newid bwydlenni'r swyddfa gefn sydd yn Saesneg yn unig.

Rydym yn sicrhau fod unrhyw ohebiaeth gychwynnol yn mynd yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg yn gyntaf, er mwyn ceisio annog a hybu defnydd yr iaith lle bynnag mae hynny'n bosib.

4. Sut ydych chi'n cadw cofnod o'r bobl sy'n defnyddio eich gwasanaeth trwy gyfrwng y Gymraeg? Allwch chi rannu data perthnasol?

Er nad oes data hwylus o ran niferoedd sy'n derbyn gwasanaeth yn Gymraeg, mae manylion am ddewis iaith aelodau'r cyhoedd a rhanddeiliaid yn cael eu nodi trwy ein systemau gan sicrhau fod unrhyw ohebiaeth yn cael ei ddarparu yn yr iaith mae'r derbynnydd yn ei ffafrio.

Rydym bob amser yn sicrhau fod unrhyw ohebiaeth gychwynnol yn cael ei ddarparu yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg yn gyntaf, gan geisio annog a hybu defnydd yr iaith.

5. Beth yw sgiliau iaith eich staff?

Mae'r ffigyrau diweddaraf (Medi 2025) yn dangos cynnydd cadarnhaol o'i gymharu gyda'r flwyddyn flaenorol o ran y nifer o staff yr Adran sydd wedi derbyn asesiad iaith, boed yn hunanasesiad neu asesiad rheolwr llinell.

Nifer wedi derbyn asesiad (hunanasesiad neu asesiad rheolwr llinell) – **93.83% (380)**

Nifer wedi cwblhau hunanasesiad – **82.96% (336)**

Nifer sy'n cyrraedd dynodiadau iaith y swydd – **89% (337)**

Er hyn, dylid nodi nad ydi'r ffaith fod aelod o staff yn cwrdd y gofynion iaith yn golygu nad ydynt yn gallu cynnig gwasanaeth Cymraeg, ac mae'r Adran yn hyrwyddo unrhyw gyfleoedd i staff fynychu hyfforddiant i ddatblygu sgiliau neu loywi iaith.

Mae ymdrechion rheolaidd i dynnu sylw staff at gyfleoedd gwella a datblygu sgiliau Cymraeg, ac mae aelod o staff y maes Gwastraff wedi cofrestru yn ddiweddar ar gyfer mynychu cwrs.

6. Rhowch enghreifftiau o unrhyw rwystrau, cwynion a chanmoliaeth sy'n gysylltiedig gyda darparu a hyrwyddo gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Mae fîm Ardal Cadwraeth Arbennig (ACA) Pen Llŷn a'r Sarnau wedi arwain gwaith i baratoi pecyn addysg ddwyieithog 'Tir a Môr' ar gyfer ysgolion cynradd. Mae'n cynnig adnoddau i athrawon eu defnyddio gyda, gyda fersiwn electronig hefyd ar gael sy'n ehangu mynediad i athrawon, disgyblion a theuluoedd.

Drwy wreiddio'r Gymraeg ym mhob gweithgaredd, mae'r pecyn yn atgyfnerthu'r defnydd o'r iaith yn yr ystafell ddosbarth ac yn y gymuned ehangach. Mae hefyd yn helpu i ehangu geirfa Gymraeg disgyblion drwy gyflwyno terminoleg arbenigol,

gan gynnwys enwau rhywogaethau a thermau amgylcheddol, gan roi mwy o hyder i ddysgwyr ddefnyddio'r Gymraeg mewn gwahanol gyd-destunau.

Datblygwyd y pecyn mewn partneriaeth ag ystod eang o sefydliadau trwy dîm ACA Pen Llŷn a'r Sarnau, gan hyrwyddo'r Gymraeg y tu hwnt i'r sector addysg a chefnogi cydweithio ag awdurdodau eraill. Mae Cyngor Sir Ynys Môn eisoes wedi mabwysiadu'r pecyn, ac mae diddordeb yn ei ehangu'n adnodd Cymru-gyfan drwy gyllid yn y dyfodol. Mae'r adborth gan athrawon a disgyblion wedi bod yn hynod gadarnhaol.

O ran rhwystrau cyffredinol, nodwyd eisoes yr heriau y gellir eu profi o ran systemau cyfrifiadurol allanol. Er bod elfennau o'r elfen swyddfa gefn yn Saesneg, mae cydweithio cadarnhaol gyda Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth y Cyngor yn sicrhau fod systemau mewnol ar gael yn y Gymraeg, ac mae unrhyw elfennau sy'n wynebu'r cyhoedd yn gwbl ddwyieithog.

Pan fydd corff sector cyhoeddus eisiau prynu unrhyw nwyddau, gwaith neu wasanaethau dros werth penodol ("trothwy") rhaid iddo hysbysebu trwy drefniant Canfod Tendr (FTS). Nid yw FTS yn derbyn hysbysiadau yn Gymraeg yn unig, gan mai Saesneg yw'r iaith orfodol ar gyfer y cyhoeddiad hwn, ond rydym yn trefnu hysbysiadau dwyieithog.

Mae copi o Bolisi Iaith y Cyngor yn cael ei gynnwys yn unrhyw ddogfennau tendro'r Adran, a gofynnir i bob ymgeisydd ei ddarllen er mwyn sicrhau eu bod yn deall beth yw'r gofynion ohonynt o ran y Gymraeg ond hefyd eu bod yn deall pwysigrwydd y Gymraeg i Gyngor Gwynedd. Caiff gofynion ieithyddol (sy'n adlewyrchu Polisi Iaith y Cyngor) pob contract eu pennu yn ôl anghenion y contract hwnnw.

Adroddiad yr adran i Bwyllgor Iaith yn 2024:

[Adroddiad yr Adran Amgylchedd.pdf](#)